

1. *Ситник В. Ф.* та ін. Системи підтримки прийняття рішень. — К.: Техніка, 1995.
2. *Gibson John* Knowledge Management and New IT Architecture: Will Maximize Upstream Value-Creation: <http://www.lgc.com/>
3. *Holsapple C. W., Whinston A. B.* Decision Support Systems: A Knowledge-based Approach, Minneapolis, MN: West Publishing Co., 1996.
4. *Mallach E. G.* Understanding Decision Support and Expert Systems. Burr Ridge, IL: Richard D. Irwin, Inc., 1994.
5. *Sauter V.* Decision Support Systems. — Printed in United States of America, 1997.

Н. О. ДУГІЄНКО, аспірантка

ПРОВЕДЕННЯ ГНУЧКОЇ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК НАПРЯМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні Україна постала перед об'єктивною необхідністю активізації інвестиційної діяльності для створення конкурентоспроможних господарських систем, модернізацію і реконструкцію діючих структур. У сучасних умовах стрімкого розвитку нових технологій саме інвестиції є важливим засобом забезпечення прогресивних структурних зрушень в економіці, поліпшення якісних показників діяльності на мікро- і макрорівнях. Чим масштабніші обсяги і вища ефективність інвестицій, тим швидше відбувається відтворювальний процес, здійснюються позитивні ринкові перетворення.

Динаміка обсягів інвестицій значною мірою залежить від інвестиційного клімату — сукупності політичних, економічних, соціальних та правових умов, які сприяють (або гальмують) інвестиційній діяльності вітчизняних та іноземних інвесторів. Створення сприятливого інвестиційного клімату в країні потребує надзвичайних зусиль і тривалого часу.

Інвестиційна діяльність стала тепер вирішальною ланкою всієї економічної політики держави, тому держава повинна застосовувати увесь комплекс економічних, правових та адміністративних засобів для подолання негативної тенденції скорочення обсягів інвестицій та підвищення інвестиційної активності.

Аналіз світової практики інвестиційних процесів дає можливість виділити два типи державної інвестиційної політики: пасивну та активну. За пасивної державної інвестиційної

політики держава застосовує методи переважно правового економічного характеру, обмежуючи безпосереднє адміністративне втручання в інвестиційні процеси до мінімуму. У разі активної державної інвестиційної політики держава широко застосовує всі види методів і часто сама стає інвестором. Усі методи державного регулювання інвестиційної діяльності є взаємопов'язаними, а тому застосування їх не може бути довільним. Відповідність організаційних форм і методів державного регулювання інвестиційної діяльності залежить від стану розвитку ринкових відносин, структури економіки та конкретної економічної ситуації. До основних напрямів державного регулювання інвестиційної діяльності відносять бюджетно-податкове регулювання, кредитне регулювання, визначення пріоритетних сфер та об'єктів інвестування, залучення іноземних інвестицій та регулювання умов здійснення інвестицій за межі держави, забезпечення захисту інвестицій, проведення гнучкої амортизаційної політики, регулювання участі інвесторів у приватизації та інші.

Не применшуючи значення жодного з названих напрямів, можна ствержувати, що амортизаційна політика є одним з головних важелів, який дає можливість державі впливати на інвестиційну сферу.

Рациональні моделі амортизації основного капіталу заохочують підприємців до збільшення амортизаційних відрахувань. У такий спосіб формується додатковий приплив капітальних ресурсів не на разовій, а на постійній основі, завдяки відкриттю внутрішніх каналів інвестиційної підтримки виробництва. Подібний ефект досягається забезпеченням вагомих податкових пільг та відповідним збільшенням чистого прибутку тих підприємців, котрі здійснюють прискорену амортизацію та списання капітальних активів.

У прямому розумінні слова політика — це мистецтво управління будь-яким процесом. Амортизаційна політика являє собою процес розробки норм і правил нарахування амортизації, встановлення певного порядку використання амортизаційного фонду. Інакше кажучи, це сукупність заходів, що здійснюються державою і спрямовані на забезпечення нормального режиму відтворення основного капіталу. Найважливішою умовою ефективного функціонування підприємств у ринковому середовищі є забезпечення принципу самофінансування, який передбачає здійснення господарської та інвестиційної діяльності за рахунок власних джерел (амортизації та нерозподіленого

прибутку), а також залучення кредитних ресурсів. Амортизаційні відрахування посідають головне місце серед джерел самофінансування тому, що завдяки синхронності між кругооборотом основного капіталу і формуванням амортизаційного фонду, меншій їх схильності до кон'юктурних коливань, пов'язаних із результатами господарської діяльності, вони більшою мірою, ніж прибуток, можуть бути фінансовою базою підприємств. Тому практично в усіх розвинених країнах амортизаційні відрахування є основним джерелом інвестиційних ресурсів.

На нарахування і використання амортизації впливають як об'єктивні, так і суб'єктивні закономірності реноваційного процесу, і це має бути враховане у суб'єктивній діяльності людей. Це означає, що під час розробки амортизаційної політики держава повинна опиратися на об'єктивні економічні закони відтворення. Якщо ж через недостатнє вивчення теоретичних питань або через свідоме їх ігнорування держава здійснює помилкову амортизаційну політику, то суспільному розвитку завдається непоправних збитків. Головною причиною істотного послаблення інвестиційного потенціалу амортизаційної системи України протягом останніх років є помилкові рішення, покладені в основу розробки нормативно-методичного забезпечення державної амортизаційної політики і, як наслідок — повний відрив останньої від реальних процесів відтворення активів та конкретних умов їх експлуатації. Це свідчить про нагальну необхідність подальшого удосконалення амортизаційної політики в Україні. І тому треба визначитись зі стратегічними цілями державної амортизаційної політики. Основні з них такі:

- створення для підприємств необхідних економічних умов для прискореного оновлення виробничого апарату; розробка гнучкої амортизаційної політики, яка враховувала б особливості функціонування різних підприємств;
- забезпечення балансу інтересів підприємств і держави, розробка механізму державного регулювання обсягу і напрямів використання амортизаційного фонду на основі загальнонаціональних інтересів і пріоритетів економічного розвитку.

Указані цілі передбачаються амортизаційною політикою в розвинених країнах. Дієздатність та ефективність амортизаційної політики великою мірою визначається гнучкістю у виборі систем амортизації залежно від економічних умов і практики, що існує у даний момент. Для надання амортизаційній політиці гнучкості,

точнішого нарахування амортизаційних сум, окрім розповсюджених амортизаційних систем з жорстким державним регулюванням, існують і такі, де норми амортизації встановлюються не державою, а самими підприємствами (Франція) або прийнято інтервальну систему норми амортизації основного капіталу (США). Вона передбачає встановлення норм амортизації з певним процентним відхиленням у верхній та нижній межі від «нормального» строку служби основного капіталу. Гнучкість амортизаційної політики проявляється також у виборі методів амортизаційних відрахувань, які дозволяють активно впливати на обсяг амортизаційного фонду, ступінь концентрації ресурсів у різні періоди функціонування фондів, і це дає змогу динамічно підходити до відтворення основного капіталу, враховувати вплив фактора часу. Вибір методу амортизації визначається рядом об'єктивних факторів залежно від специфіки виробництва, темпів технічного прогресу, складності та особливостей розрахунків тощо.

За роки незалежності нашої держави амортизаційна система неодноразово зазнавала суттєвих змін, що свідчить про прагнення держави виробити таку амортизаційну політику, яка була б адекватною інвестиційній.

Амортизаційна реформа 1991 року порівняно з діючою раніше мала ряд принципово нових моментів, зокрема вона була більше орієнтована на економічні методи визначення строків служби основних фондів. Нормативні терміни служби були дещо занижені, зменшилась загальна кількість диференціації норм. Принципово новим моментом було введення права прискореної амортизації активної частини основного капіталу, але порядок його використання був досить обмеженим. У роки кризи відбулось різке послаблення ролі амортизації в економічних процесах: частка амортизації в капіталовкладеннях в промисловості знизилась до 30% в 1992—1993 рр. (з 60% у 80-х роках) і до 15—20% в 1994 рр. Необхідність подолання інвестиційної кризи також вимагала звернення до амортизаційних чинників, тим більше, що вони зовсім не були задіяні. Амортизаційна модель, яка діяла до середини 1997 року, не сприяла активному оновленню основного капіталу. Незважаючи на велику диференціацію встановлених нормативів, амортизаційна система діяла жорстко, без урахування конкретної специфіки виробництва і постійно продукувала збитки від пере- та недоамортизації. Накопичувані кошти не мали антиінфляційного захисту і швидко знецінювалися.

Амортизаційна реформа 1997 року, яка була обумовлена розладом амортизаційної та інвестиційної політики в країні в період 1991—1996 рр., мала за мету створити законодавчі умови для прискорення технічного переоснащення і модернізації виробничого апарату. Новий порядок нарахування амортизації (ст. 8.3.5 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22 травня 1997 р., що діє з 01.07.1997 р.) орієнтований на західні стандарти. З першого січня 1998 р. в дію введена «Інструкція з обліку основних засобів бюджетних установ», яка регламентує нарахування зносу основних засобів бюджетних установ.

Суттєво новими моментами в новій амортизаційній системі є поділ основного капіталу на три великі групи з єдиною для кожної з них нормою амортизації, розрахунок амортизаційних відрахувань методом залишку, що зменшується, відмова від пооб'єктного обліку основного капіталу груп 2 і 3. Також підприємства мають право самостійно приймати рішення про прискорену амортизацію третьої групи з розрахунку: 1-й рік — 15%, 2-й — 30%, 3-й — 20%, 4-й — 15%, 5-й — 10%, 6-й і 7-й — по 5%. Змінилася і основна функція амортизації.

На жаль, обидва документи не пройшли належну попередню експертизу і тому мають недоліки. Більшість із них є наслідком недостатнього усвідомлення теоретичних основ прискореної амортизації.

Більшість економістів в Україні погоджуються з тим, що існуюча амортизаційна політика не сприяє, а навпаки, протидіє накопиченню інвестиційних ресурсів. Багаторазові затримки індексації, застосування занижених індексів і коефіцієнтів призвели до того, що розміри амортизаційних відрахувань підприємств стали в кількадесят разів меншими від сум, реально необхідних для відтворення основного капіталу. За останні роки амортизаційні фонди українських підприємств практично повністю втратили своє значення як джерело власних коштів для інвестицій. Слід зазначити, що з моменту прийняття рішення про вилучення 10 % нарахованої амортизації до бюджету загальна позитивна спрямованість прискореної амортизації суттєво обмежена. Наслідками рішення про вилучення 10% амортизаційних відрахувань будуть: подальший відтік капіталу із виробничої сфери в банківську, торговельну та тіншову, де частка основного капіталу незначна; власники капіталу будуть вимушені вкладати гроші за кордоном, в тому числі і у виробництво, де амортизаційна політика сприятлива для

виробника, а рівень ризиків можна передбачити. Таким чином, бюджет не отримає очікуваних коштів, а саме вилучення негативно вплине на фінансовий стан підприємств.

Серед переваг системи амортизації, яка міститься в стандарті бухгалтерського обліку №7 «Основні засоби», що був зареєстрований у Міністерстві юстиції 18 травня 2000 р., слід зазначити відхід від нав'язування підприємствам лише прискореної амортизації, бо її використання дає переваги тільки рентабельним підприємствам. У стандарті № 7 підприємствам надано право вибирати будь-який метод нарахування амортизації з п'яти запропонованих: прямолінійний, метод зменшення залишкової вартості, кумулятивний, виробничий (амортизація нараховується пропорційно обсягові виробленої продукції або виробленої роботи), метод прискореного зменшення залишкової вартості (залишку, що зменшується за подвійною нормою).

Аналіз змін амортизаційної політики протягом 1991—2000 років, численних відгуків науковців та практичних робітників щодо законотворчих змін свідчать, що антиінфляційна спрямованість амортизаційної політики є результатом надмірної ринкової орієнтації та лібералізації, ігнорування необхідності поступовості і зваженості при реформуванні амортизаційної системи. Наявність багатьох невирішених проблем, дискусійність теоретичних положень, а також велике їх практичне значення вказують на необхідність подальшого дослідження питань амортизації.

Аналіз основних проблем інвестиційної стратегії в Україні дозволяє зробити висновок про необхідність знаходження шляхів збільшення обсягів інвестицій. Особлива увага має бути приділена розширенню джерел та обсягів одержання інвестиційних коштів, і саме державна амортизаційна політика повинна створювати переваги для зростання власних джерел капіталовкладень. Амортизаційна політика перехідного періоду має органічно поєднувати директивні та ринкові важелі при посиленні останніх, що сприятиме активізації інвестиційної діяльності, фінансовому оздоровленню підприємств. Отже, з метою активізації інвестиційних процесів доцільно: дозволити підприємствам самостійно вибирати методи амортизації та вільно переходити з прискорених методів амортизації на рівномірні; запровадити систему контролю за цільовим використанням амортизаційних фондів (інвестування у виробництво); припинити практику вилучення амортизаційних нарахувань до бюджету.

Пожвавлення економічної, у тому числі і інвестиційної, діяльності можливе лише шляхом рішучих, комплексних, швидких, прозорих і послідовних ринкових реформ, які вивільнять підприємницьку ініціативу, створять конкурентне середовище і нададуть економіці стимулів ефективного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Орлов П., Орлов С. Державна амортизаційна політика та її відбиття в стандартах бухгалтерського обліку // Економіка України. — 2001. — № 3. — С. 30—34.
2. Сміян А. С., Нікін Ю. В. Економіко-правові механізми інвестиційної діяльності в Україні // Актуальні проблеми економіки. — 2002. — № 1.
3. Хмелевский Е. Амортизационная политика и обновление промышленно-производственных основных фондов // Экономика Украины. — 1999. — № 3. — С. 41—47.
4. Чистов С. М. Державне регулювання економіки. — К.: КНЕУ. — 2000. — 316 с.

А. Е. ФУКС, д-р екон. наук

СУЧАСНА АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

Ефективність державної амортизаційної політики багато в чому залежить від дієвих норм і методів амортизацій, вартісної оцінки і переоцінки основного капіталу та порядку використання амортизаційного фонду.

Що стосується норм амортизації, то вони пройшли складний шлях розвитку: від норм амортизації 1923 р. до норм амортизації 1991 р. Головний недолік їх полягає в тому, що вони були розраховані на значний строк служби основного капіталу, не забезпечували повного його відтворення, практично не враховували морального зносу. Крім того, в нормах амортизації 1991 р. вперше в нашій практиці була дозволена прискорена амортизація основного капіталу.

В умовах нинішньої економічної кризи амортизаційні відрахування поступово почали втрачати свою роль в економічних процесах: від стабільних 60—70% у 80-х роках у промисловості СРСР і в Україні їх частка скоротилася до 30% в